

Вольга Губская

Мінск

**Спадчына Гарэцкіх чытанняў:
спроба сістэматызацыі**

Гарэцкія чытанні маюць ужо дваццацітрохгадовую гісторыю. Менавіта столькі разоў літаратуразнаўцы і проста прыхільнікі творчасці Максіма Гарэцкага сустракаліся, каб падзяліцца сваімі адкрыццямі і выказаць прапановы наконт далейшай распрацоўкі і захавання спадчыны класіка беларускай літаратуры.

Дзякуючы Радзіму Гарэцкаму нарадзіліся і сцвердзіліся Гарэцкія чытанні. Па сутнасці, яны сталі трыбунай для новага пакалення даследчыкаў. Тон на Гарэцкіх чытаннях задаюць буйнейшыя аўтарытэты ў гарэцказнаўстве – Радзім Гарэцкі, Міхась Мушыньскі, Міхась Кенька, Тамара Тарасава, Тэрэза Голуб і інш.

Зробім спробу сістэматызацыі літаратуразнаўчых даследаванняў гарэцказнаўцаў з мэтай высвятлення найбольш і найменш прааналізаваных твораў пісьменніка, а таксама паспрабуем сфарміраваць ключавыя паняцці, так бы мовіць, прапісаць словы-акцэнты, што характарызуюць асноўны напрамак у навуковым прачытанні і трактоўцы творчасці Максіма Гарэцкага.

Перш за ўсе хочацца адзначыць, што за 23 гады існавання Гарэцкіх чытанняў напісана каля 500 артыкулаў, што ў розных аспектах асвятляюць творчасць М. Гарэцкага.

Большая колькасць з іх прысвечана **супастаўленню** творчай спадчыны М. Гарэцкага з творчасцю іншых пісьменнікаў.

Творы М. Гарэцкага разглядаюцца ў кантэксце дзейнасці такіх майстроў рускай літаратуры, як Мікалай Гоголь, Фёдар Дастаеўскі, Мікалай Гумілёў, Барыс Пастэрнак, Леанід Андрэеў. Калі браць літа-

ратуру заходняй Еўропы, то да спісу далучацца імёны Кнута Гамсуна, Франца Кафкі, Альбера Камю, Эрнеста Хемінгуэя, Зофф’і Налкоўскай.

Безумоўна, вялікі акцэнт робіцца на ролі М. Гарэцкага ў фарміраванні беларускай літаратуры. Творы класіка разглядаюцца не толькі ў кантэксце літаратуры свайго часу (пач. XX стагоддзя); адзначаецца падабенства творчай манеры Максіма Гарэцкага і Кузьмы Чорнага, ранняга Андрэя Федарэнкі, Барыса Сачанкі, Уладзіміра Караткевіча, Міхася Стральцова, Віктара Карамазава, Віктара Казько, Вячаслава Адамчыка.

Творы М. Гарэцкага аналізуюцца ў шырокім кантэксце. Калі паянацца “тэма” рабіць асноўным пры пэўнай сістэматызацыі, то можна вылучыць наступныя падраздзелы:

1. *Гістарызм прозы; гісторыя народа ў творах М. Гарэцкага;*
2. *Чалавек і дыялектыка душы;*
3. *Трагедыя беларускага народа;*
4. *Гарэцкі і сімвалізм, псіхалагізм, экзістэнцыялізм;*
5. *Міфалагічныя матывы ў творчасці.*

Асобна вылучаюцца працы, прысвечаныя лінгвістычным даследаванням творчасці М. Гарэцкага. Лінгвісты высока ацанілі слоўнікавую спадчыну пісьменніка, аднак найбольшую ўвагу надалі разгляду фразеалагізмаў, якія ён ужываў у сваіх творах. Для прыкладу прывядзем наступныя тэмы дакладаў:

1. Фразеалагізмы ў творах М. Гарэцкага (20, 2012)¹.
2. Семантыка-граматычныя тыпы фразеалагізмаў-сказаў (у мове твораў М. Гарэцкага) (21, 2013).
3. Спалучальнасць фразеалагізмаў са словамі (на матэрыяле твораў М. Гарэцкага) (21, 2013).
4. Структурныя тыпы і мадэлі фразеалагізмаў (на матэрыяле твораў М. Гарэцкага) (22, 2014).
5. Прыказкі ў рамане М. Гарэцкага “Віленскія камунары” (21, 2013).

Не засталася без увагі і безэквівалентная лексіка мовы твораў М. Гарэцкага, аднак варта перасперагчы даследчыкаў ад паўтораў пры аналізе вышэйзгаданай тэмы, бо ў зборніках Гарэцкіх чытанняў можна сустрэць:

1. Безэквівалентная лексіка ў рамане-хроніцы М. Гарэцкага “Віленскія камунары” (21, 2013).

¹ Тут і далей лічбы ў дужках маюць наступнае значэнне: першая ўказвае на чарговасць Гарэцкіх чытанняў, другая – на год іх правядзення.

2. Безэквівалентная лексіка ў творах М. Гарэцкага (21, 2013).

Астатнія артыкулы можна аб'яднаць у наступныя тэматычныя групы з умоўнымі загаловамі:

- *Педагогіка і фальклор*,
- *Публіцыстыка і ліставанне пісьменніка*,
- *“Невядомыя факты” з біяграфіі пісьменніка*,
- *Пераклады твораў М. Гарэцкага на рускую мову*,
- *М. Гарэцкі і “Маладняк”*,
- *“Гісторыя беларускай літаратуры” М. Гарэцкага*.

Калі ж браць творы, назвы якіх сталі тытульнымі, фарміруецца топ-5 самых папулярных для літаратуразнаўцаў аб'ектаў даследавання:

- *філасофска-алегарычны твор “Скарбы жыцця”*,
- *франтавы дзённік “На імперыялістычнай вайне”*,
- *аповесць “Дзве душы”*,
- *эпапея “Камароўская хроніка”*,
- *раман “Віленскія камунары”*.

На жаль, творы “Кіпарысы”, “Люстрадзён” так і застаюцца мала-распрацаванымі.

Філасофска-алегарычны твор “Скарбы жыцця” – вельмі папулярны сярод даследчыкаў-гарэцказнаўцаў. Яны хутка выдзелілі ролю мастака і народа ў творы:

1. “Мастак і народ: канцэпцыя нацыянальнага шляху ў “Скарбах жыцця” М. Гарэцкага (1, 5, 1996)
2. Увасабленне лёсу беларускага народа, канцэпцыя асобы і грамадства ў “Скарбах жыцця” (7, 1998).

І адразу ж пераклучылі сваю ўвагу на філасофскую накіраванасць твора, зафіксаваўшы ў ім элементы экзістэнцыяльнай эстэтыкі:

1. “Скарбы жыцця” ў святле філасофіі ніцшэанстава (7, 1998).
2. Сімвал у міфапрасторы “Скарбаў жыцця” М. Гарэцкага (7, 1998).
3. Рысы мастацкага прадбачання М. Гарэцкага у кнізе-дзённіку “Скарбы жыцця” (14, 2006).
4. “Скарбы жыцця”: экзістэнцыяльная аўтабіяграфія М. Гарэцкага (17, 2009).
5. Сімволіка-алегарычная проза М. Гарэцкага (17, 2009)
6. Спецыфіка рэалізацыі мастацка-філасофскага сэнсу ў творах “Скарбы жыцця” М. Гарэцкага, “Доктор Жываго” Б. Пастэрнака, “Расплеснутое время” Б. Пільняка (19, 2011).
7. М. Гарэцкі ў апошнія гады жыцця і творчасці: да праблемы мадэрнісцкіх уплываў (19, 2011).

8. Вобраз мастака – творцы і паэтыка біблейна-хрысціянскіх уяўленняў у “Скарбах жыцця” М. Гарэцкага (11, 2003).
9. “Скарбы жыцця” М. Гарэцкага: вопыт канцэптуальнага самавыяўлення (11, 2003).

На фоне такога падыходу ў пэўнай ступені адвольнасцю вылучаецца даклад А. Ждановіч “Жанрава-стыльвая адметнасць “Скарбаў жыцця” М. Гарэцкага (20, 2012), дзе праз разважанні над структурай і стылем твора выказваецца прапанова лічыць “Скарбы жыцця” *літаратурнай прамавай у друкаванай форме з прыкметамі абразковасці на ўзроўні паказальнасці рэфлексавання героя – блазэннага, аднаго з самых трагічных вобразаў у беларускай літаратуры*². Прапанова ў пэўным сэнсе спрэчная і прыводзіць да наступнай высновы: пытанне жанравага вызначэння твора застаецца адкрытым і патрабуе дадатковага даследавання.

Пры гэтым сучаснае літаратуразнаўства прапаноўвае новыя напрамкі аналізу мастацкага тэксту. Нараталогія як асаблівая літаратуразнаўчая дысцыпліна набыла папулярнасць сярод даследчыкаў нашага часу. Трактоўка гэтай дысцыпліны Вольфам Шмідам, прафесарам славістыкі Гамбургскага ўніверсітэта, кіраўніком Гамбургскага цэнтра па нараталогіі, прыцягвае асаблівую ўвагу. З яе дапамогай разглядалася наратыўная структура рамана М. Гарэцкага “Віленскія камунары” ў абароненай намі дысертацыі “Раман М. Гарэцкага «Віленскія камунары» ў кантэксце беларускай прозы 1920–1930 гг.: жанравае наватарства”. Да тэорыі В. Шміда звярнулася і маладая даследчыца Ірына Часнок, прадставіўшы на XXIII Гарэцкіх чытаннях даклад “Ускладненне наратыву ў творы М. Гарэцкага «Лявоніус Задумекус»”, у якім робіцца спроба аналізу структуры вобраза наратара ў творы. Даследчыца сцвярджае, што ў філасофска-алегарычным творы адсутнасць самапрэзентацыі апавядальніка толькі фармальная. І нягледзячы на тое, што большасцю гарэцказнаўцаў прынята лічыць твор “Лявоніус Задумекус” своеасаблівым чарнавіком-варыянтам “Скарбаў жыцця”, робіць цікавую для спецыялістаў выснову: “Лявоніус Задумекус” – гэта выдатны ўзор мадэрнісцкага дыскурсу ў жанры дакументальна-мастацкай, так званай “непрыдуманай” літаратуры, з расслаеннем апаведнай інстанцыі “Я”, з вонкавым разбурэннем, але сутнасным захаваннем цэласнасці наратыву.

² А. Ждановіч, *Жанрава-стыльвая адметнасць “Скарбаў жыцця” М. Гарэцкага, (у:) Максім і Гаўрыла Гарэцкія. Жыццё і творчасць: XX Гарэцкія чытання: матэрыялы чытанняў*, Мінск, 14 чэрвеня 2012 г., Мінск, 2012, с. 73.

Пік даследаванняў франтавога дзённіка, аповесці “На імперыялістычнай вайне” прыйшоўся на 2014 год у сувязі з памятнай датай: 100-годдзем Першай сусветнай вайны. Хаця і да гэтага часу на адсутнасць увагі даследчыкаў да вышэйзгаданага твора наракаць не даводзілася.

Першапачаткова закраналася філасофская тэма гуманізму ў творы, наскрозь прасякнутым антываеннай праблематыкай. Актуальнасць гуманістычнай тэмы твора падмацоўвалася тым, што аповесць “На імперыялістычнай вайне” ўваходзіла ў школьную праграму і, безумоўна, насіла выхаваўчы характар. Сказанае пацвярджаецца наступнымі загаловамі навуковых артыкулаў:

1. Гуманізм ідэі ў творы М. Гарэцкага “На імперыялістычнай вайне” (1м, 1996).
2. Дакументальная хроніка “На імперыялістычнай вайне” ў курсе школьнай праграмы (1м, 1996).
3. Маўчанне як мастацкі прыём пры аналізе рэчаіснасці (на вобразе галоўнага героя Л. Задумы паводле рамана М. Гарэцкага “На імперыялістычнай вайне”) (1м, 1996).
4. Гуманізм М. Гарэцкага (па аповесці “На імперыялістычнай вайне”) (9, 2000).
5. Чалавек на вайне ў творчасці М. Гарэцкага: трагічныя аспекты светабачання (19, 2011).

Затым з’явіліся артыкулы кампаратывісцкага характару. Твор М. Гарэцкага, удала ўпісаны як у кантэкст гісторыі, так і ў сучасны літаратурны працэс, супастаўляецца з творамі Э. Хемінгуэя, М. Гумілёва:

1. Вайна ў лёсах і творчасці М. Гарэцкага і Э. Хемінгуэя (9, 2000).
2. Чалавек на вайне ў “Запісках” М. Гарэцкага і М. Гумілёва (9, 2000).

Актуальным застаецца і пытанне жанравых асаблівасцей твора, які сам аўтар назваў “франтавым дзённікам”. У навуковай і навукова-папулярнай літаратуры твор падаецца і як аповесць, і як дакументальная хроніка, і нават як раман. Так, у артыкуле XVI Гарэцкіх чытанняў “Жанравыя магчымасці дакументальных запісак “На імперыялістычнай вайне” сцвярджаецца:

Дакументальна-мастацкія запіскі “На імперыялістычнай вайне” – арыгінальны жанр дзённікавай прозы, які мае свае спецыфічныя структурныя элементы і літаратурна-эстэтычныя вартасці. Прынцыпы адбору матэрыялу і яго падачы ў тэксце іншыя, чым у класічнай форме дзённіка, дзе традыцыйным было храналагічнае штодзённае дакладнае датаванне,

але твор Гарэцкага з поўным правам можна аднесці да дзённікавай прозы. Прынцыпова важным для беларускага пісьменніка было тое, што аўтар рыхтаваў запіскі да выдання, адпаведна апрацоўваў для чытача³.

Разглядаўся твор і з пазіцый лінгвістыкі. На Гарэцкіх чытаннях былі прадстаўлены даклады па наступных тэмах:

1. Асаблівасці перадачы нацыянальнага каларыту ў рускамоўных перакладах М. Гарэцкага “На імперыялістычнай вайне” (19, 2011).
2. Дыялектная лексіка ў запісках М. Гарэцкага “На імперыялістычнай вайне” і асаблівасці яе перакладу на рускую мову (20, 2012).

Аповесць “Дзве душы” (1918–1919) выклікае цікавасць даследчыкаў не столькі з пазіцыі вывучэння формы гэтага твора, колькі з боку аналізу яе зместавай напоўненасці, калі пад зместам разумець *духоўную існасць твора, а пад формай – спосаб існавання гэтага зместу*⁴. Калі ўдзельнікаў Гарэцкіх чытанняў ранней пары цікавілі праблемы жанравай спецыфікі твора, моўная рэалізацыя задумы (“Функцыі антрапонімаў у аповесці М. Гарэцкага “Дзве душы”” (1м, 1996), “Першы парастак рамана (Аповесць М. Гарэцкага “Дзве душы”)” (1м, 1996)), то ў далейшым увага была прыкаваная да ідэйнага зместу твора. Галоўным аб’ектам даследавання стаў вобраз галоўнага героя і яго месца ў грамадскім жыцці і соцыуме. Па сутнасці, твор пачынае даследавацца як з пазіцыі літаратуразнаўства, так і філасофіі. Даследчыкаў цікавіць факт фарміравання нацыянальнай ідэі і магчымасць існавання асобы ў новых для таго часу абставінах:

1. Тэма рэвалюцыі ў аповесці М. Гарэцкага “Дзве душы” (1м, 1996).
2. Нацыянальная ідэя ў аповесці М. Гарэцкага “Дзве душы”.
3. “Дзве душы”: канфлікт экзистэнцыяльнага чалавека і сацыяльнага асяроддзя (15, 2007).
4. Чалавек на гістарычным раздарожжы (“Дзве душы” М. Гарэцкага, “Доктар Жывага” Б. Пастэрнака) (20, 2012).
5. Дзве душы нацыянальнага і бальшавіцкага руху. Дзве душы асобы (20, 2012).
6. Праблема жыццёвых пошукаў у аповесці “Дзве душы” М. Гарэцкага і Зоф’і Налкоўскай “Граніца” (9, 2000).

³ Т. Тарасава, *Жанравыя магчымасці дакументальных запісак “На імперыялістычнай вайне, (у:) Максім і Гаўрыла Гарэцкія. Жыццё і творчасць: XVI Гарэцкія чытанні: матэрыялы чытанняў*, Мінск, 15 лютага 2008 г., Мінск 2008, с. 132.

⁴ В. Рагойша, *Уводзіны ў літаратуразнаўства: вучэб. дапам. У 2 ч. Ч. 1. Літаратуразнаўства як навука. Эстэтыка літаратуры. Паэтыка.* / В. Рагойша, М. Кенька, Т. Марозава, Мінск, 2011, с. 234.

Як бачым, калі ў канцы 1990-х тэма рэвалюцыі яшчэ заяўлялася як ключавая пры аналізе твора, то пазнейшыя даследаванні далі нам дакладнае разуменне таго, што аповесць “Дзве душы” абсалютна паўнаважна ў існаванні ў літаратурны кантэкст еўрапейскай эстэтыкі экзістэнцыялізму, якая дазваляла вылучыць чалавека з соцыуму і сканцэнтравала увагу на ім як на асобе. Пра гэта пісала ў артыкуле XV Гарэцкіх чытанняў Т. Тарасава: *Сустрэча дзвюх душ у псіхіцы чалавека ўласціва была і раньняму псіхалагізму мастака, толькі ў аповесці “Дзве душы” факт сутыкнення дзвюх інастасей становіцца канцэптuallyным. Аповесць ёсць спроба разгадаць таямніцу чалавека ў новых сацыяльных умовах, у надзвычай складаным гістарычным часе*⁵.

Праблема таямніцы чалавечай душы, закранутая пісьменнікам пачатку XX стагоддзя зацікавіла еўрапейскага чытача XXI стагоддзя. Ужо другі раз на штогадовым буйнейшым кірмашы ў Ляйпцыгу, дзе быў прадстаўлены стэнд беларускай кнігі, выстаўлялася аповесць М. Гарэцкага “Дзве душы”, перакладзеная на нямецкую мову. Малады беларускі пісьменнік Віктар Марціновіч, які прымаў удзел у выставе 2015 года, на пытанне аб тым, як успрымалі аповесць у Нямеччыне, адказаў наступным чынам:

Усе ўвесь час пытаюцца пра маё меркаванне пра гэты твор тут, у Аўстрыі, Швейцарыі, Нямеччыне. Высокародная справа спадара Рандаў, які пераклаў “Дзве душы” не маючы, як я разумею, на момант перакладу нават канчатковай прапановы на выданне, усіх зацікавіла і ўсхвалявала. Гарэцкі, пра якога, як і пра Беларусь, нічога ніхто дагэтуль не чуў, робіцца моднай тэмай для размоваў у берлінскіх кавярнях, ён прыцягвае як загадкавы прадстаўнік любой Тэра Інкогніта. Інтэрпрэтацыі твору “Дзве душы” розныя, але ўсе падкрэсліваюць выключную якасць перакладу Рандаў. Зноўку, я не ўпэўнены, што Гарэцкага разумеюць як след усе. Пачуў ад адной перакладчыцы, што ён як быццам бы “нацыяналіст” і што ёй гэта не падабаецца. Я ж здзівіўся, бо як можа быць “нацыяналістам” чалавек, які проста любіць сваю радзіму і мову?⁶

Варта адзначыць, што пераклад на нямецкую мову аповесці М. Гарэцкага “Дзве душы” Норбертам Рандаў быў высока ацэнены і на

⁵ Т. Тарасава, *Максім Гарэцкі “Дзве душы”: канфлікт экзістэнцыяльнага чалавека і сацыяльнай асобы ў адным лёсе*, (у:) *Максім і Гаўрыла Гарэцкія і іх грамадска-культурнае і навукова-творчае асяроддзе: XV Гарэцкія чытанні: матэрыялы чытанняў*, Мінск, 7 чэрвеня 2007 г., Мінск 2008, с. 102.

⁶ Інтэрв’ю рабілася для XXIII Гарэцкіх чытанняў. Друкуецца ўпершыню ў гэтым выданні.

Гарэцкіх чытаннях. Да чарговай сустрэчы даследчыкаў перакладчык Васіль Ермаловіч падрыхтаваў даклад “Аповесць Максіма Гарэцкага «Дзве душы»” ў перакладзе на нямецкую мову вядомым славістам і перакладчыкам Норбертам Рандаў”. З першых радкоў ён лаканічна, але вельмі змястоўна распавядае пра асобу Рандаў і яго ўнёсак у беларускае культурнае асяроддзе:

Кніжка-аповесць М. Гарэцкага “Дзве душы” стала першай у кастрычніцкім рэйтынгу найлепшых кніг, выдадзеных па-нямецку выдавецтвам “Гугальц” у кастрычніку 2014 года. Норберт Рандаў – легендарны чалавек былой ГДР, дзе ён тры гады жыцця (1962–1965 гг.) правёў у дзевяці турмах “рабоча-сялянскай краіны”, за “антыдзяржаўныя падбухторванні” і “дапамогу нелегальнай эміграцыі”. Падчас яго нага зняволення яго сястра Гундула выйшла замуж за беларуса Уладзіміра Чапегу, выпускніка Мінскага Дзяржаўнага інстытута замежных моў (цяпер Лінгвістычны ўніверсітэт).

Праз знаёмства са шваграм Норберт зацікавіўся беларускай літаратурай – большасць перакладаў яны рабілі ўсе разам⁷.

Нельга не адзначыць меркаванне пра аповесць самога нямецкага перакладчыка: *Гэта скандал, што мы на Захадзе настолькі сляпыя ў дачыненні да беларускай літаратуры, якая ёсць неад’емнай часткай еўрапейскай культурнай гісторыі*⁸.

І канешне, нельга не прывесці ўрываек перакладу аповесці на нямецкую мову, які ілюструе майстэрства перакладчыка Норберта Рандаў: ...

І раптам штось падхапіла яго і занясла на трыбуну”: “Вашых бацькоў пані забівалі бізунамі, і мянялі на заморскіх сучак, і прадавалі, як быдла... Вашых матак гвалтавалі панічы... З вас саміх высмактвалі кроў. За бярозавую хлабасцінку з панскага лесу вас гналі ў турмах... І цяпер вам кажуць: у вас няма змагання класаў перад агульным ворагам... О, не! Яно ёсць!! – высокай хваравітай, звінчай нотаю крыкнуў ён, бачыў як з туману выходзіць абраз Алі, яна едзе ў горы з маткаю і князем, пакідае яго. – Яно ёсць, гэтае змаганне, яно павінна быць! Хто яго не прызнае, той не ведае холаду, голаду, а вы, вы... Падзівайцеся на сябе і ўздумайце, што было! Вы бедны, убогі, дзеці вашы галодны і няшчасны, і тысячы крыжоў укапалі вы па дарозе, уцякаючы з бацькаўшчыны...”

Und plötzlich riss ihn etwas empor und trug ihn auf die Tribüne.

⁷ В. Ермаловіч, *Аповесць Максіма Гарэцкага “Дзве душы” ў перакладзе на нямецкую мову вядомым славістам і перакладчыкам Норбертам Рандаў*, (у:) *Максім і Гаўрыла Гарэцкія. Жыццё і творчасць: XXIII Гарэцкія чытанні: матэрыялы чытанняў*, Мінск, 17 красавіка 2015 г., Мінск 2015, с. 123.

⁸ Тамсама.

Mit empörter, zorniger Stimme, aus der viel leidenschaftliche Aufrichtigkeit klang, sprach er mit einem Blick auf die Flüchtlingsmassen in ihrer Muttersprache, die er noch nicht vergessen hatte, und geriet dabei immer mehr in Rage:

“Eure Väter wurden von den Pans zu Tode gepeitscht, wurden gegen Hunde aus Übersee eingetauscht und wie Vieh verkauft...Euren Müttern wurde von den Söhnen der Pans Gewalt angetan...Ihr selbst wurdet bis aufs Blut ausgesaugt...Wegen eines Birkenzweigs aus dem Wald des Pans hat man euch im Kerker schmachten lassen...”

Der vorsitzende Fürst wurde immer blasser. Der Saal erstarrte, und Tausende glänzender Augenpaare richteten sich auf den Redner.

“Und jetzt sagt man euch: Angesichts des gemeinsamen Feindes gibt es keinen Klassenkampf... O nein! Den gibt es!” “Es gibt ihn, diesen Kampf, er muss sein! Wer ihn leugnet, der weiß nichts von Hunger und Kälte, ihr aber, ihr... Schaut euch doch selbst an und besinnt euch, wie es gewesen ist! Ihr seid arm und elend, eure Kinder hungern und sind unglücklich, und Tausende Kreuze habt ihr während eurer Flucht aus der Heimat aufstellen müssen...”⁹

Гучанне аповесці М. Гарэцкага па-нямецку – вельмі значная падзея для даследчыкаў яго творчасці, аднак на гэтым нельга спыняцца. Аналіз даследаванняў творчасці М. Гарэцкага паказвае, што надыходзіць час для аб’яднання лінгвістычных і літаратуразнаўчых намаганняў з мэтай увядзення творчасці класіка ў сучасны еўрапейскі літаратурны кантэкст.

Эпапея “Камароўская хроніка” і раман “Віленскія камунары” працягваюць топ-5 самых даследаваных твораў М. Гарэцкага.

Калі зрабіць франтальны агляд тэм па “Камароўскай хроніцы”, заяўленых на Гарэцкія чытанні, узнікае адчуванне, што гарэцказнаўцы не выпрацавалі канцэпцыю разгляду гэтага твора. Ён часцей разглядаецца на сумежжы літаратуразнаўства з мастацтвазнаўствам, грамадазнаўствам і інш.:

1. Аб некаторых жанрава-стылёвых асаблівасцях “Камароўскай хронікі” М. Гарэцкага (1м, 1996).
2. Камароўка – кропка, ад якой усё пачынаецца (1м, 1996).
3. Фальклорныя асаблівасці вясельнага абрада беларусаў у аповесці “Камароўская хроніка” М. Гарэцкага (1м, 1996).
4. Аповесць М. Гарэцкага “Камароўская хроніка” ў святле праблемы гістарычнай самасвядомасці (7, 1998).
5. Проблема этнічнага і нацыянальнага самасознання в творчестве М. Горечкого (7, 1998).

⁹ Тамсама, с. 125.

6. Роля сюжэтай лініі Марыны Задумы ў паглыбленні ідэйна-мастацкай канцэпцыі “Камароўскай хронікі” (16, 2008).
7. Дыялектызмы ў “Камароўскай хроніцы” М. Гарэцкага (16, 2008).
8. “Камароўская хроніка” М. Гарэцкага ў кантэксце культурнай тыпалогіі М. Мід (22, 2014).

Відавочна, што шырыня аналітычнай думкі пакуль што пераважае над глыбінёй, пакуль над “Камароўскай хронікай” працуюць у розных тэматычных фарматах.

А вось зацікаўленасць раманам “Віленскія камунары” за апошні час набыла “другое дыханне”. Упершыню на Гарэцкіх чытаннях пра раман загаварыў В. Каваленка “Прастора і час у рамане М. Гарэцкага “Віленскія камунары”” (1995). Падтрымалі тэму А. Вабішчэвіч “Вяртанне рамана М. Гарэцкага “Віленскія камунары”” (1м, 1996), Н. Якавенка “Раман М. Гарэцкага “Віленскія камунары” ў перакладзе на рускую мову” (6, 1997). Потым вывучэнне рамана на пэўны перыяд спынілася, магчыма, з-за неактуальнасці назвы (слова “камунары” ў канцы 1990-х – пачатку 2000-х выклікала нямодныя ў той час асацыяцыі з савецкім часам). Аднак з 2010 года праца над раманам зноў актывізавалася. Кожны год Гарэцкія чытанні атрымлівалі даклад з назвай рамана ў загаловку:

1. Аўтабіяграфічнае ў наратыўнай структуры рамана М. Гарэцкага “Віленскія камунары” (18, 2010).
2. Беларускае побач з бальшавіцкім у рамане М. Гарэцкага “Віленскія камунары” (19, 2011).
3. Актualізацыя архетыпа трыкстара ў рамане М. Гарэцкага “Віленскія камунары”. (20, 2012).
4. Раман М. Гарэцкага “Віленскія камунары” (21, 2013).
5. Феномен рамана М. Гарэцкага “Віленскія камунары”. Спроба сучаснага прачытання (2, 2013).
6. Прыказкі ў рамане М. Гарэцкага “Віленскія камунары” (21, 2013).
7. Ключы да эстэтычнага коду ў рамане М. Гарэцкага “Віленскія камунары” (23, 2015).

Заўважна, што дзякуючы грунтоўнаму вывучэнню, прачытання ў сугуччы з сучаснымі літаратурнаўчымі тэндэнцыямі, раман зноў стаў актуальным, змяніўшы звыкшую для савецкага часу трактоўку жанра *гістарычны раман пра рэвалюцыю на поліфанічны раман са складанай наратыўнай будовай*.

Такім чынам, хочацца адзначыць, што франтальны агляд тэматыкі матэрыялаў Гарэцкіх чытанняў дае разуменне таго, які кірунак у аналізе творчасці М. Гарэцкага з’яўляецца найбольш актуальным,

што застаецца яшчэ малаасветленым, а якія творы вывучаны больш грунтоўна.

Нягледзчы на бесперапынную цікавасць да твораў М. Гарэцкага, ужо сталі выдавочнымі так званыя прабелы ў даследаванні матэрыялу.

Па-першае, няшмат увагі надаецца аналізу драматургіі пісьменніка, хоць многія староннія спецыялісты-рэжысёры адзначаюць высокія здольнасці Гарэцкага-драматурга.

Па-другое, знізілася цікавасць да асобы М. Гарэцкага ў мовазнаўцаў, хоць усім вядомая дзейнасць братаў Гарэцкіх у галіне лексікаграфіі.

Па-трэцяе, ужо працяглы час застаецца без увагі фальклорны зборнік М. Гарэцкага і А. Ягорава. З вялікай цікавасцю на XXIII чытаннях быў успрыняты даклад Галіны Кутыровай-Чубаля, кандыдата мастацтвазнаўства, кандыдата філалагічных навук “Фальклорны зборнік Максіма Гарэцкага як хрэстаматыя ўсходнебеларускай песеннай спадчыны”. Гэты даклад падкрэсліў толькі адно – фальклорная спадчына Максіма Гарэцкага можа быць вельмі цікавай нівай для даследавання мастацтвазнаўцаў і навукоўцаў Акадэміі музыкі і Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў.

STRESZCZENIE

SPUŚCIZNA BRACI HARECKICH: PRÓBA SYSTEMATYZACJI BADAŃ

23-letnia historia wykładów poświęconych spuściznie braci Maksymowi i Gawryle Hareckim stała się podstawą w procesie odsłaniania ich naukowych osiągnięć. W artykule podjęto próbę usystematyzowania przedstawionych w wykładach wyników badań literaturoznawczych klasyka białoruskiej literatury Maksyma Hareckiego. Określono stopień zbadania konkretnych utworów pisarza.

Słowa kluczowe: proza, problem, temat, grupa tematyczna, gatunek, kontekst, systematyzacja, komparatystyka, narratologia.

SUMMARY

THE LEGACY OF GORETSKY'S LECTURES: AN ATTEMPT OF SYSTEMATIZATION OF RESEARCH

The 23-year-old history of lectures devoted to the legacy of brothers Maksim and Gavrila Goretsky becomes the basis in the process of revealing their scientific

results. In the article an attempt has been made to systematize creative works of Maksim Goretsky. The author of the article shows an extent of examination of the writer's specific works.

Key words: prose, problem, theme, thematic group, genre, context, classification, comparative studies, narrotology.